

Molnár Krisztina Rita

A bánathordó

Részletek a KÁLYHA-KÉP-REGÉNY című kötetből.

A kötet történeteit BANGÓ ALIZ keramikus, etnografus hucul kályhacsempéi ihlették.

Volt egyszer, vagy nem volt, ki tudja, hol, hol nem, hallottam egy leányról, Anuska volt a neve. A hegedűs mondta el a történetét, amikor Mariska és Ivánko lakodalmán két tánc között leült megpihenni az asztal sarkához. Töltöttem neki egy jó pohár pálinkát, elé tettem a tengeripogácsával teli tálát, és – mert erősen fúrta oldalamat a kíváncsiság – nem tudtam megállni, hogy meg ne kérdezzem tőle:

– Mondd meg nekem, te szélfúttá hegedűs, honnan van a hegedűdben az a sírás? Akármilyen dalt játszol, ha frisset, ha lassút, mindig hallom, csak úgy facsarja a szívem a búbánat...

A hegedűs elrágcsálta a szájába gyömöszölt tengeripogácsát, nagyot nyelt, felhajtotta a pálinkát, közelebb húzta a székét, és jó mélyen a szemembe nézett:

– Biztos vagy benne, hogy tudni akarod? – kérdezte. – Nem illik a mulatságot kutyulni a fájdalommal!

Megvontam a vállam.

– Illik, nem illik, az én mulatságomba már belekutyultad a hegedűddel!

Jól megnézett magának a hegedűs, hátradólt a széken, és azt mondta:

– Nem én kutyultam, benne él a hegedűm lelkében. De nem mindenki hallja, csak akinek van rá füle. Úgy kell neked, hogy van... Hát, akkor hallgasd!

*A szinevéri malomban jártam egyszer, a Talabor partján. Tejfölösszájú voltam, a hegedűm még épp csak cincogott. A molnár hívta el a bátyám bandáját muzsikálni, mert már semmi másban nem volt reménysége. A bátyámék messze földön híres zenészek voltak. Hívták őket lakodalomba, temetésre Máramarostól Husztig – mindenhová, ahol hegedűszó nélkül nem lehet meglenni. A szinevéri molnár sem akármiert kérte falujába a hegedűsöket. Megvolt rá az oka. Ahogy lánya is volt. Anuskának hívták. Világszép lány – a molnárlányok valahogy mind azok. Talán az teszi, hogy búza és víz mellett nőnek fel, örökös malomzúgásban és csobogásban. A haja is búzaszőke volt, a szeme meg olyan kék, akár a Talabor, ha épp nem dolgoztak a malomkerekek. Vagy a Szinevéri-tó vize. A tőé, ami egy másik világszép lány könnyeiből kerekedett. Anuska hangja kedves volt. Pataklocogás. Lelke fehér, finom. Akár a malomházban örökké lengedező liszt.

Aztán egy ősszel búskomorságba esett. A molnár már mindent kipróbált. Hívott bábát és csodadoktort, főzetett vígsághozó fürdőt, örölt borsot szórt a ház köré, hogy a rossz szellemeket elűzze, összefogatta a vízi kígyókat a malom alól és a kútból, hátha ők tartják rabságban a lánya lelkét. De Anuska nem lett jobban. Semmitől. Feküdt ágyában a pehelyaplan alatt, sápadt, sorvadozott. Szólni sem szólt, a könnye viszont úgy folyt, akár a záporosó. Alig győzték felfogni cseberben, vederben, onnan meg vitték a hordóba. Ha a hordó is megtelt, a könnyet – Mi mást tehettek volna? – a malomlapátokra öntötték. Mindenki azt beszélte a vidéken, hogy a szinevéri molnár könnyel öröl, azért olyan finom a lisztje.

Hogy miért eredt búnak Anuska? Biztosat nem tudott senki, de azt beszéltek, hogy a vándornak, aki nyár derekán szolgálatban állt a molnárnál, csak-csak valami köze lehet a dologhoz. Szép legény volt, hosszú, mint a nyárfa. A karja erős. Úgy dobálta a liszteszsákokat, mint más a pelyvát. A szeme zöld, mint mikor augusztus éjszakáin a Talabor vizében felszikkraznak a csillagok. Dalolni is tudott, olyan szépen, hogy akik a vízre mosni jártak, mind vidámabban sűrolták a ruhát, mintha csupa könnyűség lenne a munka. Estefelé, ha a molnárék vacsorához ültek, a legényt is odahívták. A túrós puliszkát vagy a gombás krumplicevest Anuska vidám szívvel főzte, mosolyogva tette az asztalra. Ettek, és vacsora után a bűzahajú lány örömmel hallgatta a legény mézes hangján lassan csorgó történeteket. A tájakról mesélt, amiket bebarangolt. De a méz ritkán jár fullánk nélkül. Anuska szívébe bele-beleszúrt az igazság féelme: *Aki vándor, odébbáll. Jön az ősz, és Panyko is elmegy majd a madarakkal.*

Így is történt. Anuska kenyeret, brinzát készített neki az útra. Panyko illendően elköszönt a molnártól is, Anuskától is. Vállára akasztotta az általvetőt, és útnak eredt. Lépte könnyű volt, mint a sodródó falevél. A lány szíve pedig nehéz lett, mint a malomkő. Csak állt a kapuban, nézett a legény után, míg a meg-meglóduló szél a porral együtt el nem söpörte Panyko lába nyomát.

*Télre járt már az idő, mire leereszkedtünk a Gorgának szikláiról a völgybe. Nem volt veszélytelen az út, féltem, hogy elfagynak az ujjaim, de attól még jobban, hogy náthás lesz a hegedűm. Mert a hegedű érzékeny jószág, könnyen megfázik, bereked, a kedvét veszíti a nagy hidegben, és ha végképp lehangolódik, megtörik a nyaka. Akkor aztán nincs az a hegedűkészítő, aki újra lelket leheljen belé. Még éppen idejében érkeztünk a malomházba. Idejében, mert nagyon elfáradtunk a hosszú úton, és a hangszerek sem bírták volna már sokáig. Ahogy Anuska sem. Rettentően kimerítette a sok sírás, egészen elfogyott a bánattól. Vékonyka lett, mint a cérnaszál. Az arca fehér. Fehérb, mint a Feketebérc hópárnái. Addigra a könnyei is elfogytak már, csak feküdt, akár egy bábu. A molnár úgy állt lehajtott fejjel, meggörcsült vállal az ágy lábánál, úgy tördelte hatalmas lapátkezzeit, mint egy anyóka. Amikor aztán kiolvadt az ujjunk hegyéből a fagy, kicsomagoltuk a kendőbe bugyolált hegedűket, és rákezdünk. Először csak halkán, meg ne ijesszük a halovány leányt. Aztán ahogy átmelegedtek a csontjaink, forrósdni kezdtek a dalok is a vonóink alatt, csak repültek szét a szobában, akár a tűzmadarak. Hogy csoda történik, azt tudtam biztosan. Mintha nem is én húztam volna, úgy száguldott a kezem a húrokon. Éreztem, hogy kipirul az arcom, láttam, ahogy a bátyám elismerően int egyet felém a fejével, és végül azt, ahogy a cérnafehér lányka kinyitja a szemét. De nem hagytuk abba, a tűzmadár még ott kerengett a szobában, láthatatlan szárnyaival megérintette a homlokunkat, végigsimított Anna haján. Nem tudom, meddig játszottunk. Soha még így nem hegedültem, és azt is tudtam, hogy már csak így fogok, míg a vonó ki nem esik a kezemből.

Aztán egyszer csak vége lett. Hajnalodott már. A molnár mosolyogva ült a lányka ágyának szélén, a lányka meg belesuttogta a hirtelen csöndbe:

– Köszönöm, legények. Köszönöm.

Az arcán addigra fészál rózsa nyílt. A molnár azt se tudta, mivel kínáljon bennünket örömeben. Tojást süttetett, szalonnát, bort hozott, ebédre meg olyan lucskos káposztát adott, úgy belaktunk, hogy csak másnap tudtunk útra kelni.

Hát így történt. Azóta hordom a hegedűmben a világszép molnárlány bánatát.

– Hogy mi lett Anuskával? Ej, de kíváncsi természeted van!

Mire kivirágzott a molnár udvarán az almafa, a csavargó Panyko is visszatért. Hogy is élhetett volna a molnárlányka nélkül?

A csodarabbi és a favágó

Élt, éldegélt a rahói bérceken egy favágó. Ajzik volt a neve. Dolgos volt, szorgalmas, mint a hangyák, mint, a méhek. Kis faházát rendben tartotta, minden reggel felsöpörte, friss levegőt engedett a szobába, felveregette a szalmát a párnájában, aztán megfőzte a puliszkát. Míg a puliszka kicsit kihűlt, megfejté egyszem kecskékjét, Bodzát. Miután a kecskét kieresztette a harmatos fűbe legelni, enni adott Hunyornak, egyszem malackájának is. Ő maga csak ezután látott a reggelijéhez. Aztán fogta a fokost, és elindult az erdőbe. Napestig keményen dolgozott. Olyan fát azonban, amin madárfészket látott soha nem vágott ki. Szerették is a madarak. Ebédidőben, míg szalonázott, örömmel nézegette a fenyőrigókat. Délután a kivágott fát legallyazta, felaprózta, egy héten egyszer pedig kis talicskáján elvitte Stanislaw úr udvarházába, ahol annyi kályha ontotta a meleget telente, hogy még megszámolni is sok lett volna.

A favágó békében éldegélt hát, alkonyatkor kiült a háza elé, társalgott egy sort az Úristennel, társalgott egy sort a madarakkal. Azok nem féltek tőle, egy bátor királyka még arra is rászokott, hogy esténként Ajzik kalapjának karimáján üldögéljen. Csak egy baja volt a szelíd favágónak, de az bizony tetemes. A kecskén, a malackán és a madarakon kívül nem volt neki senkije a kerek világon. Mert a világ persze kerek volt így is, de azért attól tartott egy kicsit, mi lesz vele, ha a karja már nem bírja el a fokost?

– Ajjaj, ki lesz akkor mellettem? Ki főz nekem káposztát, ha egészen megöszülök? – kérdezte a vállán üldögélő királykától. A madár oldalra billentette koronás fejcskékjét, fekete gyöngyszemével a favágó mélybarna szemébe nézett, de nem válaszolt. Most még nem.

De Ajzik nem türelmetlenkedett. Tudta, hogy a kérdésekre csak akkor kapunk választ, ha eljön a válaszadás ideje.

Élt, éldegélt a rahói bércek alatt egy szatócsasszony. Bella volt a neve. Az ég adta világon mindent árusított a boltcskájában, amit csak el lehet képzelni. Volt abban a boltban lábas, cérna, szeg, posztó, piros és zöld cukorka, de még zsákvászon is. Bella néni mindenkihez kedves volt, pedig dolgozott épp eleget. Szorgos volt, mint a hangyák, dolgos, mint a méhek. Reggel, ha felkelt, első dolga volt, hogy megmosta a kezét, feltett főni két tojást, aztán pedig felsöpörögette a boltcskát, és kitarta az ajtót, hogy beengedje a friss levegőt.

Csak ezután ült le reggelizni fiával, a sükebóka Hajjimmal. Ketten éldegéltek, mióta Hajjim édesapja, Izidor felszállt a hajóra, hogy elmenjen a csodák földjére, Amerikába. De Bella egyre inkább azt gondolta, hogy az a föld nem a csodák, hanem a szemfényvesztők földje, mert Izidor bizony csak néha-néha adott hírt magáról, és azok a hírek nem csodáról, hanem nagy és idegen földekről, idegen városokról, kemény munkáról szóltak. A legutolsó levelet pedig már vagy egy éve hozta a postakocsi.

Ezért volt, hogy reggel csak két tojást főzött Bella. De Hajjim, a kedves és ügyefogyott fiú nem elégedetlenkedett soha. Ahogy cseperedett, egyre bizonyosabb lett, hogy esze nem egészen kerek, de jósa pótolta ezt a hiányosságát. Vízhordással próbált keresethez jutni. Reggeli után nekiindult, és ebédig a Rahóból hordta, cipelte két nagy kannával a vizet az asszonyoknak főzéshez, mosáshoz. Bella mosolyogva nézett utána, de ahogy telt, múlt az idő, egyre gyakrabban jelent meg egy-egy könnycsepp a szeme sarkában, ahogy Hajjim után nézett.

– Mi lesz veled, édes fiam, ha én már nem leszek? A bolthoz ügyetlen vagy, feleséget meg hogy is adna neked az Örökkévaló? – sóhajtotta. – Kitől is kérhetnék tanácsot?

Aztán megtörölte a szeme csücskét, és befordult a boltba, hogy a szállingózó vevők már a pult mögött találják.

Hajjim ebéd után a ház mögötti padon üldögélt. Nézegette a madarakat, füttyörészett, ők meg visszafüttyörésztek neki. Egy sárgarigóval annyira összebarátkozott, hogy idővel a tenyeréből csipegette a pászkmorzását.

Délután a fiú újra dologhoz látott. Volt egy talicskája, még az apja, Izidor szállított vele cukrot, sőt, miegyebet a kastélyba. Hébe-hóba Hajjimot is megkérte az anyja áruszállításra, de másra is jó volt a talicska. Néha a szomszéd gyerekeket kocsikáztatta rajta, akik ettől úgy érezték magukat, mint az urak. Olyannyira, hogy még nógatták is Hajjimot, mintha ló lenne:

– Ne, te ne, gyorsabban, gyorsabban! – de Hajjim nem bánta, hogy lónak nézik. Az se bántotta, mikor Ajzik, akinek eltörött a talicskája kereke, őt kérte meg, hogy segítsen fogfájós malackáját elszállítani a trembitáshoz foghúzásra. Bella ugyan nem örült, hogy egy tisztátalan állat kerül a fia talicskájába, de Hajjim aranyelke bocsánatosnak tartotta a dolgot, hiszen sajnálta a fájdalomtól visító malackát is, meg a gazdáját, Ajzikot is, aki egészen belesápadt az aggodalomba. De aggódni mégis a malac, Hunyor aggódott leginkább, amikor felrakták a talicskára. A réműlettől – szégyen ide, szégyen oda – akkorát durrantott, hogy alaposan bepettyezte a talicskát toló Hajjim ruháját... De a fiú még akkor sem haragudott meg. Bella, amikor este meglátta a barna foltos ruhát, kis híján elájult.

– Ó, hatalmas Adonáj, ne haragudj a fiamra, hát látod, együgyű szegénykém, de te teremtetted ilyenre! – fohászodott magában. Ajzik viszont boldog volt, hogy a malacka megmarad. Hálát is adott érte az Úrnak. Másnap pedig nem mulasztott el egy kis pénzt vinni a Szent Miklós képe alatti Miklós-perselybe.

Telt, múlt az idő. Ajzik szakállában egyre több ősz szál lengedezett. Egyre később kelt fel, egyre nehezebben emelte a fokost, egyre többet beszélgetett az aranykoronájú királykával.

– No, madárkám, adj tanácsot, mit csináljak? Ki lesz segítségül vénségemre? Ha már ilyen egyszál magam vagyok, mint a havasok lejtőin a cédrusok?

A királyka aztán egyszer csak felröppent Ajzik kalapjáról, és röpködni kezdett a meglepett favágó orra előtt. Izgatott hangan csivített, annyira különös volt a viselkedése, hogy a favágó felállt, kiegyenesítette derekát, és a madár felé lépett. A királyka mintha csak ezt várta volna. Odahussant a legközelebbi fenyő ágára, és bevárta az öreget. Ahogy Ajzik odaért hozzá, tovarebbent, és egy pillanatra sem hagyta abba a csivitelést. Egyik fáról a másikra szökött, és Ajzik, mit volt mit tenni, követte őt.

– Hová hívogatsz, kismadár? – vakargatta meg a feje búbját. Lépegetett bocskoros lábával a túlévelszőnyegen, és le nem vette tekintetét a királykáról. Így haladtak az erdőben egyre beljebb. A favágó úgy ismerte az erdőt, mint két kérges tenyerét, most mégis olyan sűrű felé haladtak, ahol nem volt veszélytelen a járás. Hiúzok, vadmacskák, medvék éltek az ember nem járta, ösvény nem szabdalta erdőmélyen. Ajzik óvatos természete kerülte a veszedelmeket. Jobb szeretett távol maradni mindenféle bonyodalmaktól. Már legénynek ilyen volt, nem véletlenül óvakodott a szerelemtől is. Tűztől, bajtól jobb messze maradni – így tartotta, és ennek köszönhette élete békés folyását. Ahogy a magányt is. Most azonban megfeledkezett az elővigyázatosságról. A királyka olyan erővel húzta befelé a fák közé, hogy nem tudott neki ellenállni. Egyre mélyebben jártak az erdőben, már a nap sugarai sem tudtak behatolni az ágak sűrű rengetegébe, a favágó már nem is látta, csak hallotta a madárkát. Az ágak az arcába vágtek, a sötétség súlya egyre gyötrőbben nehezedett a vállára.

Egyszer csak azonban a sötétség, mintha birkanyíró ollóval vágta volna ketté az erdőt – elszlott. Napsütötte tisztásra értek. A tisztás egyik oldalán forrás csobogott a sziklák közül. A másikon pedig egy barlang hasadéka nyílt. A hasadék előtt pedig – láss csudát! – egy fenyőörnkön nem más üldögélt, mint Bella, a szatócsasszony, és fia, a sükeböka Hajjim. Vállán egy oldalra billentett fejű, kíváncsian ide-oda tekintető sárgarigóval. Előttük pedig fekete köpönyegében Lévi, a csodarabbi magasodott. Ajzik az elképedéstől eltátotta a száját. Aztán becsukta, és gyorsan keresztet vetett. Végül az is eszébe jutott, amire még az édesanyja tanította: illenék köszönni.

–Adjon Isten mindenkinek szép napot! – mondta, és levette a kalapját.

– Adjon neked is, Ajzik. Mi járatban vagy errefelé? – köszöntötte Bella asszony a favágót.

– Ha én azt tudnám... – sóhajtott Ajzik, és a királykát kereste a tekintetével, aki már a fenyőmagot csipegette a barlang szája fölé lógó ágon. Zavarban volt Ajzik, egyik lábáról a másikra állt, mintha nem is őszülő öregember, hanem eltévedt fiúcska lenne. Ekkor azonban megszólalt Lévi, a csodarabbi.

– Köszöntelek benneteket, kedves barátaim. Örülök, hogy felkerestetek magányomban. Azért vonultam el ide, ahol a madár se jár – itt egy kissé elmosolyodott –, vagy ha mégis, csak ritkán, és kivételes alkalommal, mint amilyen ez a mostani is... Tehát azért vonultam ide, hogy egészen megtisztuljon az elmém és a benne bolyongó gondolatok. A napokat a szent iratok olvasásával és elmélkedéssel töltöm. Naponta csak egy csepp forrásvizet iszom és egy szem fenyőmagot eszem. Úgy megfürödtem itt a csendben és a tisztaságban, mintha a Cseromosban úszkáltam volna. Nyilván ennek köszönhető, hogy rólatok álmodtam tegnap éjjel. Három angyal járt nálam, és megosztották velem, mi nyomja a lelketeket. Igaz, hogy Hajjim lelke könnyű, akár a pihe, de a gond súlya épp ezért kétszeresen nyomja a te lelketet, Bella asszony. Ezért kell két angyal, hogy átsegítsen a napokon. Ajziknak elég egy angyal, de öregedő fejének túl sok egy nehézség is! De ma, a napoknak ezen a szigetén megpihenhettek végre. Örvendezzünk hát! – mosolyodott el újra, és bátorító tekintettel nézett még mindig megrökönyödött vendégeire.

– Ó, hisz majdnem elfeledkeztem róla, hogy ti még nem is tudjátok, minek örvendeztek! Kedves Ajzik, fogadd fiadnak ezt a jóságos és derék legényt, Hajjmot! Hajjim, viseld gondját ennek a becsületes favágónak! Bella asszony nyugodjon meg a lelked, világítson benned Isten mécsese, tisztességes helyre kerül a fiad, ha majd nem tudsz róla gondoskodni!

Szavai után Lévi a vendégek ámulatára váratlanul dalra fakadt:

Szól a kakas már, majd megvirrad már,

Zöld erdőben, sík mezőben sétál egy madár.

Micsoda madár, hej de micsoda madár?

Zöld a lába, kék a szárnya, engem odavár.

Várj madár, várj, te csak mindig várj,

Ha az Isten néked rendelt, tied leszek már.

Hajjim az ének hallatán, kalapján a sárgarigóval táncra penderült, és füttyszóval kísérte a dalt. Aztán kézen fogta a hüledező Bellát, vele szökdécselt tovább. Másik kezével belekapaszkodott Ajzik vállába. Így ropták a táncot a tisztáson. Nem köthettek volna szebben szerződést. Nem dicsérhették volna szebben a Mindenhatót. Ragyogott arcukon az öröm, akár az esthajnalcsillag.

